

A huszár eredete

Irta: Ajtay Endre.

Hunyadi János, miután Nándorfehérvárat felszabadította a török ostroma alól, 1456 augusztus 11-én pestisben meghalt. V. László a „törökverő“ és „a hit védelmezője“ idősebb fiát, Lászlót 1457 május 14-én „a király élete ellen szőtt összeesküvés“ miatt Budán kivégeztette. De ezt a rémtettet, mellyel az egész ország közvéleményét felháborította, ő maga se sokkal élte túl. Hunyadi János fiatalabb fiát, Mátyást Budáról magával vitte előbb Bécsbe, majd Prágába s itt éppen esküvőre készült a francia király egyik lányával, mikor hirtelen megbetegedett és 1457 november 29-én, 18 éves korában, Prágában meghalt.

Alig egy év alatt zajlott le hazánk felett ez a hármasság tragédia, mely máskor bizonyára sok bajt és hosszas vajudást okozott volna, most azonban ezek a végzetes események csak hazánk emelkedésének útját egyengették.

Jött a nagy kormányzó még nagyobb fia, a legnagyobb magyar király „második Attila“, kiról dr. Feszler, a német történész (Gemälde aus den alten Zeiten der Hungarn, 1809, Carlsruhe, II. kötet, Mathias Corvinus, VI. lap) így elmélkedik: Hazám annaleseiben az ő uralkodásának korszaka a legdicsebb cselekedetek epochájaként tündöklik; ott láttam, kije lehetett volna Mátyás a magyaroknak és meghódított tartományainak, ha kortársai szellemében nem ütközött volna olyan akadályokba, melyeket sem éles elméjével, sem ragyogó tetteivel teljesen legyőznie nem sikerült“, majd, „... ez a férfi túlságosan nagy volt Magyarországnak és annak az évszázadnak, amelyben élt.“

Mátyás király uralkodása, miként minden más téren, a honvédelem újjászervezése és megszilárdítása terén is korszakot jelent. A királynak nagyra törő tervei voltak s ezek megvalósításához sem szellemi, sem erélybeni adottsága nem hiányzott. Hadserege, melyet kétségtelenül nem egyik napról a másikra, hanem lassacskán szervezett meg, az akkori világban verhetetlennek bizonyult és Mátyásnak, a világtörténelem egyik legnagyobb hadvezérének keze alatt, tízszeresen nagyobb erőt is (1474, cseh-lengyel hadjárat alatt a breslauer táborozás) térdre tudott kényszeríteni. Pedig Mátyás-

nak alig volt elodeinél több alkotmányos alapja a haderő fejlesztésére, az alkotmány szabta határt viszont sohasem lépte túl. Ha mégis számos győzelmes külföldi hadjáratot tudott vívni, annak ketős oka volt: először eltérően kevésbé erélyes elődeitől, az alkotmány határán belül minden királyi jogának a szó szoros értelmében érvényt szerzett, másodsor a hadi célra befolyó aránylag csekély összeget páratlan bölcseséggel gyümölcsöztette, amit úgy kell értenünk, hogy az esetenként minden előzetes kiképzés nélkül hadbavonuló és az ország határán túl nem alkalmazható nemesi bandériumok helyett, *kevés számú, de annál kitünőbbén képzett, fegyelmezett katonaságot vett zsoldjába, illetőleg nevelt magának.*

A Balkánon mindjobban elhatalmasodó török ellen Mátyás már 1458 kora őszén személyesen hadbavonult. Indulása előtt országgyűlést hívott egybe és felszólította a követeket, hogy a „kereszteseket“ küldjék utána a táborba. „Emberemlékezet óta nem volt az országban ilyen harcias hangulat és nem gyűlt össze ilyen tekintélyes sereg, mint most, részben (a király iránti) szeretetből, részben (a töröktől való) félelemből“ — írja Thomasi, Vence egykorú követe. Thomasi a magyar hadsereg létszámát 80.000 emberre becsüli, de megjegyzi, hogy a tömeget egyszerű paraszti keresztesek teszik ki és hogy ezek nem nagy katonai értéket képviselnek. Tudnunk kell azonban, hogy a török sereg maga is részben martalócokból és szedett-vedett népségből állott, ezek ellen pedig a magyar paraszt joggal és a győzelem reményében harcolhatott. Más volt a helyzet az északi hadjáratokban. Itt a király seregének lovagi hadakkal kellett megküzdenie. Innen is van, hogy a király déli hadjárataiban mindig igen nagyszámú seregről olvassunk, míg az északi hadjáratokban mindig csak pár ezer vitéze élén harcolt. Fényes példa erre, hogy Giskra ellen a király mindössze 500 cseh *lovagot* kért apósától, Podjebrád cseh királytól.

Mátyás távolléte alatt édesanyja, az erélyes Szilágyi Erzsébet vette kezébe a kormány gyeplőjét; lovakat vásárolt, hosszú időre elegendő élelemről, borról gondoskodott s mindezt a táborba szál-

lítottatta. „A szállítóhajók megtöltötték a Dunát.“

A fiatal király és anyja jó példája hatott. A Szegedre összehívott országgyűlés mindenben eleget tett a király követeléseinek. Hozzájárult, hogy a király és a főpapok birtokaik élő alattvalók közül minden huszadikat hadba lehessen szólítani, hogy a királyi stipendiumok élvezetében álló bárók szabad toborzás útján állítsák ki bandériumaikat és kimondta, hogy a vármegyei bandériumokat a bárók és a nemesek összes alattvalóinak minden huszadik fegyverfogható tagjából kell megalakítani. Hozzájárult — hosszú idő óta először — még ahhoz is, hogy a király a legnagyobb veszély esetén az ország egész lakosságát hadbaszólíthassa. A nemességnek az a régebbi törvényekben biztosított kiváltsága, hogy csak a határon belül tartozik a király zászlaját követni és ha az ellenség közeledtéről 14 nap alatt megbízható hír nem érkezik, akkor hazamehet, továbbra is érvényben maradt ugyan, de az országgyűlés ezúttal kötelezte a nemességet, hogy állandóan készen álló haderőről gondoskodják.

Ez a megoldás igen kedvezett a királynak és a nemességnek egyaránt. A király a jelentőségéből mindinkább vesztítő személyes nemesi felkelés helyett állandóbb jellegű s így a katonáskodáshoz jobban hozzászokott elemekre számíthatott, a nemesség számára viszont kényelmesebb volt ez a csupán anyagi áldozattal járó megoldás, mint a személyes felkelés, mely alól Mátyás szigora következtében, semmiképpen sem vonhatta volna ki magát.

Ha a király a bandériumokat és a bárók, nemesek, valamint a vármegyeiek telekkatonaságát az ország határán kívül akarta alkalmazni, akkor minden ló után havonta 3, illetőleg 4 forintot tartozott fizetni. Ez, t. i., hogy a király a hadi szolgálatért immár kizárólag pénzzel fizetett, — teljes átterést jelentett a hűbéres rendszerről a zsoldos rendszerre. A királynak, hogy a zsoldos haderő eltartásához szükséges pénzt előteremtse, jövedelmét gyarapítania kellett. A rendek ismételten szavaztak meg egyszeri adót, néha egymásután következő több évre is. Így pl. az 1469. évi cseh hadjárat alkalmából az addigi adó ötszörösét, portánként 1 arany forintot, 1478-ban ugyanennyit, de ezúttal öt év tartamára. Utóbbi alkalommal, igaz, azzal a kikötéssel, hogy a nemesség öt évre mentesül a hadviselés kötelezettsége alól, nem tartozik hadba vonulni, kivéve, ha a szultán, a német császár, a lengyel vagy a cseh király támadná meg az országot. Mátyás ebbe nyugodtan beleegyezhetett, mert hiszen ekkor már úgyszólván végképpen csak példás fegyelmű zsoldosaira, Európa akkori legelső hadseregére épített.

Erdély az 1463. évi országgyűlésen szintén újból szabályozta a honvédelem rendszerét. Eszerint

általános felkelés esetén az összes nemesek és birtokosok hadbavonultak. Hunyadmegyében azonban közülük minden 3., a többi megyékben minden 4., a jobbágyok közül pedig minden 5-ik az ország védelmére otthon maradt. A kisebb nemesek közül a módosabbak lovon, a szegényebbek gyalogosan vonultak hadba. A székelyek — ősi szokás szerint — fegyverfogható férfiak kétharmadát indították el a király zászlaja alá.

De Mátyás messzeágazó, igen nagyszabású terveinek megvalósításához a honvédelemnek még ez a komoly tejlődése sem szolgálhatott megfelelő alapul. Ki kellett használnia és ki is tudta használni az akkori európai helyzetet. Európa legelső katonái akkoriban kétségtelenül a huszita háborúk alatt acéllá edződött s később az egész földrészt elárasztó cseh zsoldosok voltak. Mátyás király ezekből mind többet fogadott zsoldjába, mert megértette, hogy Európában az győz, akinek több csehje van. A böles király szépszerével megnyerte a Zsigmond halála óta első-Magyarországon kiskirálykodó Giskrát és még több neves cseh vezért. *Ezek és a magot alkotó cseh zsoldosok köré az idő folyamán azután igen sok magyar vitézt csoportosított és egyúttal szolgálatába fogadta és mindenféle kedvezésben részesítette a törökkel már hosszabb idő óta érintkező s annak harcmodját magával hozó, otthonukból menekülő rácokat, horvátokat s ebből a három különféle harcmodot képviselő, kitünő katonanyagból alkotta meg zsoldos seregét.*

Az egykorú források — érthetően — előszere-ttel is beszélnek Mátyás seregében lévő magyarokról, csehekről és rácokról. Kezdetben ez a sereg csakugyan nemzetiségek szerint tagozódott, később azonban a nemzetiségek szerinti elnevezés csupán az egyes seregrészek, mondjuk fegyvernemek harcmodját akarta megjelölni, mert hiszen a három nemzetiség az idő folyamán a három fegyvernemben alaposan elkeveredett. Maga Mátyás király 1481-ben Veronai Gáborhoz intézett, sokat emlegetett levelében már semmitse említett ezekről a nemzetiségekről, hanem azt írta, hogy serege három rendre oszlik: ezek közt 1. a páncélos lovasság, 2. a huszár (aki nem kísérője, sem pedig kiegészítője a nehéz lovasságnak, hanem önálló harcos fajta), 3. a gyalogság (összes nemei: könnyű és nehéz fegyveres, pajzsos, szerszámíjas, puskás). Ebben a nevezetes levélben találkozunk első ízben a huszárral, mint katonával. „*Equites levis armaturae, quos husarones apellamus*“ (könnyű lovasság, kiket huszároknak nevezünk) — írja Mátyás király.

Mielőtt a huszár elnevezését és ennek eredetét magyarázni kezdenők, meg kell mondanunk, hogy Mátyás seregében a csatadöntő főfegyvernem változatlanul a lovasság volt és hogy a nagy király cseh zsoldosai szintén túlnyomórészt nehéz fegyverzetű lovasok voltak. A gyalogság még csak ki-

Tarczai Tamás sírköve.

egésztető szerepet játszott és önállóan csatát nem vívott. A király uralkodása alatt azonban, mint a fentebb idézett levél világosan megmondja, a lovasság már két fajtára oszlott. A páncélos, nehéz lovasság védte a középkori lovagi harcmodort, de az új jelenség, a könnyebb fegyverzetű lovas, kit azonban távolról sem vehetünk a szó későbbi értelmében könnyű fegyverzetűnek, mind több teret hódított el tőle s végül a hadtörténelem színteréről teljesen kiszorította. Ezt azért kellett előrebocsátanunk, mert hiszen a könnyű fegyverzetű lovasnak ez a térhódítása tökéletesen azonos folyamat a huszárság fejlődésével.

A huszár elnevezés eredetéről valamikor sokat vitáztak. Ma már úgyszólván mindenki elfogadja azt az elméletet, hogy ez az elnevezés a latin „cursor“-ból származik és a déli szlávok közvetítésével — gursar, gusar, hursar, sőt husar — került hozzánk. A husar szó Horvátországban már a XIV. században előfordul, de e név értelme, viselőjére egyáltalán nem volt megtisztelő. Szerbiában Dusan cár (1336—1356) szigorú törvényeket hozott a rabló husarok megfékezésére. Nagy Lajos királyunk írásban parancsolta a bánnak, hogy azt a bizonyos szolgáló népet, melyet közönségesen hunzáróknak neveznek s amely az ebresiek erdeiben garázdálkodik, meg kell fékezni.

Igen valószínű eszerint, hogy a huszár név első viselői délszláv szárguldbó betyárok voltak, kik uton-

állásból, rablásból éltek és háborúban kegyetlenül kihasználták a nehéz lovasság sikereit. Nehéz lenne megmondani, hogy voltak-e már ilyen bandák a balkánon a török megjelenése előtt is, vagy csak török mintára alakultak meg, de ha így történt, ha úgy, annyi bizonyos, hogy az ezekből a hordákból később lassacskán kialakuló könnyű lovasság, az úgynevezett rácok, erkölcsükön, haremódjukon, ruházatukon és fegyverzetükön félreismerhetetlenül és igen sokáig viselték a török bélyeget.

Előbbi fejezetünk végén mondtuk, hogy Hunyadi János havasföldi győzelme után magyar vitézek is kezdtek elkalandozni a balkánra s ott minden bizonnyal nemcsak a törökkel, hanem az őt utánozó szerb bandákkal, a huszárokkal is érintkezésbe kerültek. Ez az idő lehetett a haremód, sőt az erkölcsök és az elnevezés átragadásának is kiindulópontja. A török északnyugati előtörése valószínűleg hozzánk üzte a rác huszárok egy részét s ezek hazánk déli részén üzték tovább mesterségüket, míg Mátyás vaskeze meg nem törte és szolgálatába nem állította őket. Hogy azonban Magyarországon a huszár név már nem azt jelentette, amit a Balkánon, az kitűnik abból, hogy tisztességes emberek már a XV. század derekán felvették és családi névként használták, így 1466-ban Szerdahelyi Péter. Ennél is sokkal többet mond az, hogy Mátyás az 1481. évi országgyűléssel hazánkban a görögkeleti vallás szabad gyakorlását biztosította. Ezt u. i. minden bizonnyal a rác huszárok hadi érdemeinek jutalmául, vagy pedig hűségük és ragaszkodásuk megnyerése céljából tette. Elképzelhetetlen, hogy Mátyás, aki vasfegyelmet követelt és minden vétséget könyörtelenül megtorolt: rablókra pazarolta volna kegyeit. Az eleinte főként rácokból álló magyar könnyű lovas tehát, ha vadságát, kegyetlenségét még a király szolgálatában, sőt később is jó sokáig megtartotta, már érdemes, jó katonává vált, olyan, aki a fegyelmetlenséget nem tűrő Mátyástól jutalmazásban részesülhetett.

A kisebb-nagyobb tömegben beszivárgó és kétségtelenül magyar elemekkel elkeveredő délszláv könnyű lovasságot az egykorú források a XV. század 80-as évéig illetik kizárólag „rác“ névvel. *Először azonban már kezd feltűnedezni a huszár elnevezés, mint sajátos magyar katonai fogalom, amely később az egész világot meghódította.* A XV. és a XVI. század magyar vitéze eszerint az előbb megvetett huszár névnek jó hangzást, becsületet szerzett és így egyáltalán nem vitás, hogy a világ összes hadseregeiben megtalálható huszár őset, mintaképet a magyar huszárban tiszteli.

Mátyás alatt a huszárság valóságos nemzeti fegyvernemmé nőtte ki magát. Ennek kell tulajdonítanunk, hogy az országgyűlés két évvel a nagy király halála után már a bandériumok rovására akarta (1492:20. te.) a huszárságot fejleszteni. Ki-

mondta u. i., hogy a bandériumoknak csak fele legyen páncélos-lovas, a többi könnyebb fegyverzetű huszár. Hat évvel utóbb ez a törvény módosult ugyan, még pedig akként, hogy a bandériumok továbbra is páncélos-lovasokkal vonuljanak hadba és csak a *déli vármegyék* állítsanak tisztán huszárokat. De míg a gyakorlatban a déli megyék ezt a rendelkezést pontosan betartották, a bandériumok állítására kötelezettek — különösen a déli részeken — a király esetenkénti parancsára szintén részben huszárokkal vonultak a hadba. Ezt 20 év múlva az 1518. évi országgyűlés már világosan és egyszerűsrimindenkorra el is rendelte.

Az eddig mondottak után talán fölösleges hangsúlyoznunk, hogy a huszárságot kezdetben főként csak a török elleni harcokban alkalmazták. Az Ázsiából későbben előretörő töröknek jutott az a feladat, hogy a magyarnak azt a haremódot, melyben honfoglaló ősei félévezreddel előbb olyan otthonosan mozogtak s amellyel Európában új hont szereztek: emlékezetébe idézze és reá újból átplántálja. Ez a haremód azonban ellene fordult és háttárt szabott terjeszkedésének. Csak a huszár haremódja volt u. i. az, amely a törököt megfékezhetette. Láttuk a szerencsétlenségű nikápolyi csatában, hogy a nyugaton honos lovagi haremód a török ellen hatástalannak bizonyult. A török ellen csak az ő módszerével lehetett harcolni és ennek a módszernek elsajátítására Európában egyetlen nemzet se volt alkalmasabb, mint a magyar, kinek lelkében őseinek vérmérséklete mindenkor élt s aki haremódjában a nyugati befolyás legfőbb virágzása idején is vissza-visszatért ősei hagyományaihoz.

Lássuk most, hogy milyen volt ez a töröktől átvett haremód?

Mátyás alatt a huszár már igen fontos szerepet játszott a háborúban. Gyors száguldásával könnyen és megbízhatóan oldotta meg a felderítés-, a hír- és parancsközvetítés feladatát. Nagyobb csoportokban feldúlta az ellenség földjét, nyugtalanította a lakosságot és a hadakat. Az ellenség hadainak élelmezését megnehezítette, vagy éppen lehetetlenné tette. De mindezek mellett főfeladata a csatadöntő fegyvernem, a nehéz lovasság sikerének kiaknázása, a gyors és könnyörtelen üldözés volt.

A huszár önállóan sohasem vívott csatát. Ez a feladat a középkorban kizárólag a lovagi hadra, később pedig a fegyelmezett és harcegységekre tagolt gyalogságra hárult. De már Mátyás idejében előfordult néha, hogy kivédte az első támadást és feltűnésétől kezdve megfigyelhetjük, hogy gyors mozdulataival hol itt, hol ott csapott le az ellenségre; nyugtalanította és bomlasztotta fegyelmét.

De a huszár nemcsak haremódjában alkalmazkodott a törökhöz, hanem más téren is. A Mátyás

korából származó leletek — kard, szablya — a török befolyástól egyáltalán nem mentesek. Ezek közül pedig nem egy személyekhez fűződik (mint pl. a Kinizsi Pál sirjában talált kard, melyet a Nemzeti Múzeum őriz), s így bizonyos, hogy *magyar* harcos fegyvere volt. Persze, azt senki sem állítja, hogy közvetlen és rabszolgai átvétel történt. Ezek a fegyverek valószínűleg már előbb, tengerjáró népek közvetítésével és e népek nemzeti ízlésének megfelelő átformálódásuk után jutottak el hozzánk és itt újból csak meg kellett hajolniuk a magyar nemzeti ízlés előtt. A török befolyás azonban mégis kétségtelen, miként az is bizonyos, hogy az ebből a korból származó leleteknek a honfoglaló magyarok fegyverzetéhez semmi közük.

Ne gondoljuk azonban, hogy a török fegyver egyik napról a másikra minden elődjét kiszorította. A XIV—XVI. században úgyszólván a lándzsa, illetőleg a kopja a főfegyver és ez még a XVII. században is csak lassan-lassan engedte át helyét végképpen a szablyának.

Ugyancsak meglátszott a török befolyás a magyar könnyű lovasság ruházatán és lószerszámán is. De rabszolgai utánzás itt is éppoly kevéssé történt, mint bármely más téren.

A Mátyás korabeli huszár csak középkori fogalmak szerint számított könnyű lovasnak, mert hiszen — mint már mondtuk — a lándzsa, illetőleg a kopja a szablyával még legalább egyenrangú fegyver volt a kezében s általában páncélinget és sisakot viselt.

Nem mulaszthatjuk itt el annak megemlítését, hogy a török „janicsár“ feltűnése is befolyással volt Mátyás hadszervezetének alakulására, noha semmiesetre se annyira, mint sokáig hittük. Mátyás alatt az eddig végképpen elhanyagolt gyalogság is kezd fontosabb szerephez jutni, miként ugyancsak Mátyásnak volt az első magyar szervezett tüzérsége is. Az a hit azonban, hogy Mátyás a janicsárok mintájára alakult gyalogos „fekete sereg“gel vívta volna meg nagy győzelmeit: a történelemkutatás mai állásán, teljesen megdőlt.

Mátyás egyáltalán nem tartotta fontos fegyvernemnek a gyalogságot. Kitűnik ez abból, hogy kiegészítését legtöbbször másokra bízta. Vezérei, Hag Ferenc csernanorai Dabis, Tettauer, Zeleni, a fekete Haugwitz, kiról a király zsoldos-hada Mátyás halála után röviddel a „fekete“ jelzöt magára vette: kizárólag lovas-vezérek voltak. Még inkább lovasoknak számítottak természetesen, a király keze alatt nagyranőtt magyar vezérek: Szilágyi Mihály, a királynak török fogságban lefejezett nagybátyja, Pongrácz János, Szapolyai Imre és István, Rozgonyi János, Magyar Balázs, Kinizsi Pál, a fekete sereg későbbi kiirtója, Csupor Miklós, Báthory István, Geréb Péter és Mátyás.

Mátyás király zsoldos hadseregével, mely

vagy kizárólag vagy legalább is lényegében *lovasság* volt, felvonult a harcra kiszemelt területre s a gyalogságot rendszerint teljes egészében, vagy legalább is javarészen itt, a helyszínén fogadta szolgálatába. Érthető, hogy ezt az „ad hoc“ katonatömeget — még ha a kitűnően képzett lovasság számát többszörösen meg is haladta — nem tekintette főfegyvernemnek.

A gyalogság ötödrészét Mátyás alatt már puskások tették ki. A többiek páncélosokra, pajzsokra és könnyű fegyverzetű gyalogságra oszlottak. Ez utóbbi vívta a kézitűsát, miután a védelmi elemként szereplő páncélosok és pajzsosok élő fala mögül küzdő puskások, az ellenséget megfelelően megpuhították.

A gyalogság legfontosabb feladata a várvédelem és várostrom volt. De a lovasság Mátyás alatt, miként később is, a török uralom egész ideje alatt, a várak védőrségében mindenkor és mindenütt tekintélyes számmal szerepelt.

Említettük már, hogy a király a törvényszabta határidőn túl fegyverben tartott, vagy az ország határán túl alkalmazott bandériális lovasoknak 3—4 arany forintot fizetett havonta zsold fejében. Ez a szabály az állandóan királyi szolgálatban álló lovas-zsoldosokra is vonatkozik. A zsoldot rendszerint negyedévre fizették, de néha rövidebb, néha hosszabb időre is történt kifizetés. Ennek igen érdekes magyarázata van: a zsold kifizetése legtöbbször nem központiban és nem a királyi kincstárból történt, hanem a király engedelmével esetenként és vidékenként behajtott adópénzekből, akként, hogy a befolyó pénzből a kapitány közvetlenül fizette ki embereit. „Innen ered a katonai hatóságok oly gyakori szerepe az adószedésben“ és innen van az is, hogy a kifizetés — aszerint, hogy mennyi adót sikerült behajtani, — igen különböző időre történt. Ez a módszer korántsem volt eszményi, mert egyáltalán nem növelte a fegyelmet és visszaélésre is bőséges alkalmat szolgáltatott, de akkoriban, a pénzgazdaság esecsemőkorában egyszerűbbet és jobbat nehéz lett volna kitalálni.

A zsold mellett a katonának só és posztó is járt. Ez a két utóbbi illetmény, a zsoldos-rendszerre történt áttérés után, a terménygazdaság esőkevényeként a magyar katona életében még sokáig szerepelt, de míg Mátyás alatt az illetmények kiosztásával sohasem volt baj, utódai alatt megszületett ez a mindmáig virágzó szólás-mondás: „se pénz, se posztó.“

A sereg élelmezése vagy a haditerületről, vagy az anyaországból való utánszállítással történt. A zsoldos maga gondoskodott élelméről, melyért fizetni tartozott. Természetes, hogy a fizetés körül, miként előbb és később is, Mátyás alatt is sok visszaélés és erőszakoskodás történt. Az élelmickek árát központian limitálták, hogy az indokolat-

lan áremelésnek elejét vegyék. Mátyás, hogy a sereg torlódását és az élelmezés nehézségeit elhárítsa, rendszerint több részben, külön-külön utakon indította el hadát a közös cél felé. Bölcs intézkedéseivel el is érte, hogy serege ellátásában sohasem volt fennakadás. Az ellenség földjén erőszakos harácsolás folyt s a sereg könyörtelenül elvette az ellenség javait.

A lőszerellátás feladata a haretér közelében lévő városokra hárult, de Mátyás nemesak ezek — néha igen hiányos — eszközeit vette igénybe, hanem Budáról minden szükséges hadiszert oda hordatott és felhalmozott bennük, hogy a hadjárat folyamán utánpótlással ne kelljen vesződnie.

Mátyás királyt teljes joggal számíthatjuk a világtörténelem legnagyobb hadvezérei közé. De nemesak maga volt hadvezéri lángelme, hanem megvolt az a szerencsés képessége is, hogy seregei vezetésére önmagához illő alvezéreket kiválasszon, illetőleg neveljen. Idegen vezérei, kiket más helyütt felsoroltunk, főként nyugaton, magyarjai pedig nyugaton és délkeleten egyaránt, mondhatni veretletül hadakozták át a király hosszú uralkodásának idejét.

Magának a királynak legragyogóbb vezéri műve és egyúttal a könnyű lovasság, illetőleg a huszárság első, igazi nagyszabású szereplése az 1471—74. évi cseh-lengyel háború, illetőleg ennek keretében a *breszlai táborozás* volt. Ezért megérdemli, hogy pár sort szenteljünk rá.

Podjebrad cseh király, Mátyás első apósa 1471-ben meghalt. Mátyást sértette, hogy a csehek szerződészegéssel nem őt, hanem Kázmér lengyel király idősebb fiát, Ulászlót választották királyukká. Haddal indult Prága ellen s útjában a cseh földet dúlta, de csakhamar vissza kellett térnie Magyarországra, mert Vitéz János érsek és néhány, a prágai királyválasztásban is ludas főúr hívására Kázmér király második fia, Kázmér herceg 12.000 főnyi sereg élén bejött, hogy a trónt elfoglalja. Mátyás itthon rövidesen rendbehozta a dolgokat; az érseket és a főurakat szépszerével újból hűségére térítette s a Nyitrában meghúzódó, német zsoldosaitól is cserbenhagyott Kázmérnak az országot el kellett hagynia. A trónviszály elrendezésére hosszas tárgyalás folyt, de eredményt nem hozott és 1474-ben újból kitört a háború.

Kázmér király litvánokból, mazurokból, oroszokból és lengyelekből 60.000 főnyi sereget gyűjtött össze Czenstochovánál. Hadát öt nagy, ugyanannyi szekérvárral ellátott középkori tömegre tagolta. Szeptember végén indult meg Kázmér az Odera felé. Mátyás a hidakat már előbb elpusztította, de a víz nyárutóján sekély volt s az átkelés a lengyeleknek nem okozott gondot. At is keltek és Rosenberg városka elpusztításával, megkezdték a háborút.

A magyar sereg 6.000 főnyi zöme a lengyelek átkelő helyével, Crappitz-cal szemben, Neissennél állt. Mátyás pár száz vitéze élén Boroszlóba ment. Szeptember 24-én megjelent előtte Erneszt szász választó, hogy bemutassa hűbéri hódolatát. Csodálkozva látta, hogy a királynak Boroszlóban mindössze 400 lovasa van, de mikor megtudta, hogy a lengyel király Matyásénál hét-nyolcszorosan nagyobb haddal közeledik, egyenesen leküzdhetetlen honvágyat kezdett érezni.

Az erők viszonyáról Kázmérnak is pontos tudomása volt s ezzel magyarazható, hogy Matyas tisztességes békeajánlatat fennhézajoan elutasította. Ha a magyar király a sokszorosan nagyobb erejű ellenféllel nyílt csatába bocsátkozik, akkor az eredmény Kázmér elutasító magatartását bizonyára csakugyan igazolta volna. De Mátyás sokkal nagyobb hadvezér volt, semhogy ilyesmit tegyen. Kitűnő haditervet dolgozott ki: ennek két főösszetevője közül az egyik éppen a döntő összecsapás feltétlen elkerülése, a másik pedig az ellenség szakadatlan nyugtalanítása, illetőleg élelemmel és hadiszerrel való ellátásának megakadályozása volt. Mátyás elhatározta, hogy csapdát állít az ellenségnek. Kázmér előnyomulásának útjából minden megmozdíthatót, aminek a lengyel sereg hasznát vehette volna, eltakarított. A lakosságot minden javával, elsősorban élelmével a városokba telepítette, ezeket pedig megrakta vitézeivel. A királyi sereg számára ezer szekér gyűjtötte az élelmet s Mátyás katonái a harácsolást s a pusztítást könyörtelenül végezték, ami már csak azért is érthető és megbocsátható intézkedés volt, mert a lengyel sem kímélte volna az országot. A közép-korra oly jellemző zsoldos-visszaélésekről azonban nem beszélnek az egykorú források. Aki engedelmeskedett, annak nem esett bántódása. A zsoldosok megkímélték a templomokat és a nőket sem bántalmazták.

Az alaposan végzett letarolás után, Boroszló körül 6 mértföldes övben valóságos sivatag várta az ellenséget. Magát Boroszlót a király még csak meg sem erősítette; a városkapuk tárva-nyitva álltak az „ostrom“ egész ideje alatt. A védelem központjává a király a Szt. Vince-kolostort tette meg. Ekörül építtette meg a város közelében kb. ezer hadi szekérből szekérvárát, melyet körül sáncoltatott és hevenyében néhány bástyával is megerősített.

A sereg java kívül volt a táboron s feladatai közé tartozott az is, hogy az ellenség előnyomulását elszánt kisebb vállalkozásokkal késleltesse és ezzel az erődítési munka elvégzésére időt szerezzen. Az egyik 2000 főnyi zsoldos csapat túlságosan lebecsülte az ellenség harcértékét s október 12-én Schwanowitznál olyan abrakolásra induló lengyel seregrészt támadott meg, mely sokszoro-

san erősebb volt nála. Ez a vállalkozás — a hadjárat egyetlen nyílt csatája — magyar vereséggel végződött. A veszteség jelentéktelen volt ugyan, Kázmérban mégis felébresztette azt a hitet, hogy most már végképpen elintézte a magyar sereget. Ez azonban a schwanowitzi vereségnek csak hasznát látta, mert a lengyel király most már teljesen gondtalanul vezette seregét Mátyás csapdjába.

Kázmér, hogy Prágából szintén Boroszló felé tartó fiával, Ulászlóval egyesüljön, előbb Oppelnnek vette útját. Ostrom alá fogta a várat, de hasztalanul fáradozott. Ellenkezőleg, a védőség mindennapos kitoresével a lomhan mozgó ellenségnek igen nagy veszteséget és anyagi kárt okozott.

Ulászló október 18-án érkezett meg 12.000 főnyi, joreszt gyalogosokból álló serege ellen. Matyas a két sereg egyesülése elé komoly akadályt nem gördített, ugynogy ez a következő napon zavartalanul megtörtént. Ebben az időben Matyas kíséretében már ugyszólván semmi lovasság nem volt. Annál élénkebben tevékenykedtek a leshelyek — városok, várak: Brieg, Ohlau, Schweidnitz, Strigau, Neumarkt — lovascsapatai. Ezek feladatuk szellemében, korántsem elégedtek meg azzal, hogy a rájuk bízott várakat megvédjék, hanem tervszerű összműködésben, egymást támogatva, szakadatlanul nyugtalanították és pusztították az ellenséget s végeredményben megásták sírját. „Egyik kirohanás a másikat érte. Az abrakoltásra kivonuló, vagy a főseregtől bármely okból elkülönült lengyeleknek mindig csak a romjai kerültek vissza a szekérsorok mögé.“

Mátyás vitézei minden Lengyel-, illetőleg Cseh-országból érkező szállítmányt elfogtak. Az élelemhiány az ellenségnél mind aggasztóbb arányt öltött. „Igy a gögös támadóból lassan kapkodó és szorongatott védekező lett, nem a lengyelek fogták ostrom alá Mátyást, hanem fordítva, Mátyás őket.“ Közben Mátyás megtámadta és részben feldúlatta Lengyelországot. Szapolyai István gróf 3200 főnyi sereg élén egészen Posenig tört előre és 50.000 forintnyi hadisarcot vetett ki a védtelen lakosságra. Ugyanekkor Mátyás huszárjai egészen Krakkoig elkalandoztak, sarcolták, sanyargatták a lengyeleket és olyan ijedelmet okoztak, hogy a lengyel királyné ráüzent férjére, térjen haza gyorsan, mert székvárosa veszélyben forog.

Végül is a lengyel király kénytelen volt személyes találkozást és azon békét kérni Mátyástól, ki a békét a status quo ante bellum alapján december 8-án meg is kötötte.

Ezzel lezárult a lengyel-cseh hadjárat, melyben Mátyás hadvezéri lángelméje és seregének — különösen pedig könnyű lovasságának — vitézsége és katonai értéke a közel tízszeresen nagyobb erőt térdre kényszerítette.